УДК 330.1:330.3

Юлія Єрешко (Україна)

JEL classification: O30, O15, E22

Юлія ЄРЕШКО

кандидат економічних наук, доцент
доцент,
кафедра теоретичної та прикладної
економіки,
Національний технічний університет
України
«Київський політехнічний інститут»,
Україна

E-mail: julia.jereshko@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9161-8820

Researcher ID:

<https://publons.com/researcher/AAK-2751-2020>

© Юлія Єрешко, 2021

Отримано: 03.02.2021 р.

Прорецензовано: 12.02.2021 р.

Рекомендовано до друку: 24.02.2021 р.

Опубліковано: 24.02.2021 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ І СТРУКТУРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК ФАКТОРУ ВИРОБНИЦТВА

АНОТАЦІЯ

Вступ. Однією із властивостей сучасної розвиненої економіки є переважання зайнятості населення у нематеріальній і технологічній сферах, тобто саме неоіндустріальна економічна система, а також, посилення ролі нематеріальних компонентів продукції: наукоємність високотехнологічного виробництва і, почасти, активна залежність обсягів реалізації «простого» товару від інтелектуальної складової підприємства: іміджу, брендів (вплив особистого бренду досліджено вище), репутації, компетенції (іноді, навіть, їх особистісних якостей) співробітників, піару тощо. Аналогічно будь-якому іншому ресурсу, знання отримують властивості капіталу, втілюючись в якості продуктивної сили в процесі виробництва: наявність знань, сама собою, не надає їм характеристики вартісностворюючого засобу, лише використання їх носіями ресурсу перетворює ці знання на капітал.

Метою статті є формування комплексного уявлення про інтелектуальний капітал як виробничий фактор з позиції визначення його ролі в системі продуктивних сил суспільства і створення вартості.

Методологічною базою дослідження є загальнонаукові теоретичні методи пізнання сутності категорій, а саме: діалектичний аналіз причинності явищ, синтез, прийоми логічного узагальнення; висунення гіпотези.

Результати. Для формування цілісного уявлення про досліджувану категорію, необхідним є розгляд інтелектуального капіталу як фактору виробництва в композиції «споріднених» таких факторів в розрізі визначення не лише одиничного, а і особливого і загального систем різних порядків, об'єктивним джерелом всієї сукупності яких є людина, тобто: інтелектуального, людського, соціального і трудового (праця) капіталу. При цьому, знання і праця, відокремлені від носія, тобто, уречевлені у «нелюдських» виробничих факторах вважаємо одиничним, – притаманним саме першому серед усіх перелічених. Визначено, що доволі часто інтелектуальний капітал асоціюють з нематеріальними активами, разом з тим, ряд дослідників ототожнюють його з людським капіталом, соціальним капіталом, та, навіть, «якісною працею». Доведено необхідність структурування «людських» продуктивних факторів, виходячи із одиничного, особливого і загального цих систем, що дозволить наочне уявлення про інтелектуальний капітал і його структуру.

Використовуючи концепцію інтелектуального капіталу, в розрізі його структури, конкретизованого його економічний зміст і структуру, а саме: особистий капітал; людський капітал; структурний капітал; споживчий капітал; уречевлений капітал. Дослідження дає підставу вести мову про інтелектуальний капітал як джерело інноваційного розвитку і створення нової вартості. Таким чином, перспективою подальших досліджень є обґрунтування концепції інтелектуальної економіки як господарюючої системи, джерелом валового продукту якої є інтелектуальний капітал.

Єрешко Ю. Економічний зміст і структура інтелектуального капіталу як фактору виробництва. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 1. С. 105-113.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.0105>

Ключові слова: сталий розвиток; економіка знань; інтелектуальний капітал; соціальний капітал; людський капітал; праця; якість праці; інтелектуальна економіка.

UDC 330.1:330.3

JEL classification: O30, O15, E22

Julia YERESHKO

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of theoretical and applied
economics,
National Technical University of Ukraine
"Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
E-mail: julia.yereshko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9161-8820
Researcher ID:
<https://publons.com/researcher/AAK-2751-2020>*

© Julia Yereshko, 2021

Received: 03.02.2021
Revised: 12.02.2021
Accepted: 24.02.2021
Online publication date: 24.02.2021

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Julia Yereshko (Ukraine)

ECONOMIC MATTER AND STRUCTURE OF INTELLECTUAL CAPITAL AS A FACTOR OF PRODUCTION

ABSTRACT

Introduction. One of the properties of the modern developed economy is the predominance of employment in the intangible and technological spheres, i.e., the neo-industrial economic system, as well as strengthening the role of intangible components: high-tech production and, in part, the active dependence of "simple" goods on the intellectual component of the enterprise: brands, reputation, competence (sometimes, even their personal qualities) of employees, PR, etc. Like any other resource, knowledge will acquire the properties of capital, only embodied as a productive force in the production process: the existence of knowledge, by itself, does not give it the characteristics of a value-generating mean, only its use by resource carriers turns this knowledge into capital.

The aim of the article is to form a comprehensive view of intellectual capital as a factor of production from the standpoint of determining its role in the system of productive forces of society and value creation.

The methodological basis of the research consists of general scientific theoretical methods of categories essence cognition, namely: dialectical analysis of phenomena causality, synthesis, methods of logical generalization; hypothesis.

Results. To form a holistic view of the studied category, it is necessary to consider intellectual capital as a factor of production in the composition of "related" such factors in terms of defining not only singular, but also special and general for the systems of different orders, the objective source of which is human, i.e.: intellectual, human, social and labour capital. At the same time, the knowledge and labour, already separated from the carrier, that is, embodied in the "nonhuman" factors of production, we consider to be singular – inherent in the first of all above mentioned. It was determined that quite often intellectual capital is associated with intangible assets, however, a number of researchers identify it with human capital, social capital, and even "quality of labour". There was proved a necessity of structuring "human" productive factors, based on singular, special and general of these systems, which will allow a clear idea of intellectual capital and its structure.

Using the concept of intellectual capital, in terms of its structure, its economic content and structure were concretized, namely: personal capital; human capital; structural capital; consumer capital; materialized capital.

The study gives reason to talk about the intellectual capital as a source of innovative development and the new value creation. Thus, the prospect of further research is to substantiate the concept of intellectual economy as an economic system, the source of gross product of which is intellectual capital.

Yereshko, J. (2021). Economic matter and structure of intellectual capital as a factor of production. *Economic analysis*, 31 (1), 105-113.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.0105>

Keywords: sustainable development; knowledge economy; intellectual capital; social capital; human capital; labour; quality of labour; intellectual economy.

Вступ

Однією із властивостей сучасної розвиненої економіки є переважання зайнятості населення у нематеріальній і технологічній сферах, тобто саме неоіндустріальна економічна система, а також, посилення ролі нематеріальних компонентів продукції: наукоємність високотехнологічного виробництва і, почасти, активна залежність обсягів реалізації «простого» товару від інтелектуальної складової підприємства: іміджу, брендів (вплив особистого бренду досліджено вище), репутації, компетенції (іноді, навіть, їх особистісних якостей) співробітників, піару тощо. Таким чином, можна висунути припущення про актуальність «економіки знань» – економіки, де інновації та інтелектуальний капітал відіграють домінуючу роль у господарюванні і економічному розвитку. Водночас, вважаємо, що лише частина знань має здатність створювати нову вартість, а отже, набуває «статусу» капіталу. Так, аналогічно будь-якому іншому ресурсу, знання отримують властивості капіталу, втілюючись в якості продуктивної сили в процесі виробництва: наявність знань, сама собою, не надає їм характеристики вартісностворюючого засобу, лише використання їх носіями ресурсу перетворює ці знання на капітал.

Разом з тим, продуктивна частина знань не еквівалентна інтелектуальному капіталу, оскільки знання є лише однією з форм прояву людської свідомості, лише частиною специфічних ресурсів індивіда, що можуть використовуватись ним в процесі створення нової вартості. Таким чином, концентруючись на знаннях як факторі виробництва і створення вартості [1], можна залишити поза увагою значний спектр проявів людської свідомості, які, за умови їх продуктивного використання, на наш погляд, власне, формують інтелектуальний капітал наряду із знаннями, зокрема: навички і вміння; специфічний спосіб мислити і діяти; швидкість реакції; харизма; талант; персональна репутація тощо. Тому, лексичний конструкт «економіка знань» вважаємо дещо редукованим, таким, що не описує поточної системи господарювання з позиції системності ключового ресурсу її розвитку.

Мета статті

Метою статті є формування комплексного уявлення про інтелектуальний капітал як виробничий фактор з позиції визначення його ролі в системі продуктивних сил суспільства і створення вартості.

Методологічною базою дослідження є загальнонаукові теоретичні методи пізнання сутності категорій, а саме: діалектичний аналіз причинності явищ, синтез, прийоми логічного узагальнення; висунення гіпотези.

Виклад основного матеріалу дослідження

Перші спроби управління знаннями здійснювались ще за класиків: так, А. Сміт досліджував знання з позиції визначення їх можливої приналежності до продуктивної праці, особливостей прийняття рішень в багатонаціональних організаціях і проблематику «культурної дистанції» [2], Т. Хоббс вважав саме науку, а не працю «матір'ю мистецтв» [3], згаданий вище Ф. Бекон досліджував знання і науку як «фактор влади людини над природою і власною долею у суспільстві» [4]. Карл Маркс досліджував суспільну свідомість з точки зору вартісностворюючого фактора [5]. Разом з тим, поняття «інтелектуальний капітал» потрапило у широкий вжиток відносно нещодавно, наприкінці ХХ ст., завдяки шведському економістові Л. Едвінссону [6]. Розголосу концепт отримав також завдяки доробку Т. Стюарта «Інтелектуальний капітал: нове багатство організації», в якому автор демонструє, як знання - а не природні ресурси, машини чи фінансовий капітал – стали найважливішим фактором економічного життя [7].

Зважаючи на порівняно нетривку історію існування, а відповідно, і дослідження даної категорії, уніфіковане уявлення про неї досі не сформоване, і логічно відсутні загальноприйняті підходи до його структурування, а відповідно, – оцінки і управління. Л. Едвінссон і М. Маллоун вважаються піонерами економічної думки з теорії інтелектуального капіталу, а їх підхід до структурування інтелектуального капіталу покладений в основу більшості існуючих методик його дослідження. На думку вчених, інтелектуальний капітал являє собою двокомпонентну систему, основою якого є людський капітал – «сукупність знань, практичних навичок і творчих здібностей службовців компанії, прикладена до виконання поточних задач ... моральні цінності компанії, культура праці й загальний підхід до справи», а компліментарним йому є структурний капітал, який, в свою чергу, формується організаційним і клієнтським [6].

К. Свейбі тлумачить інтелектуальний капітал як сукупність нематеріальних активів компанії, створених людським капіталом, зовнішнім і внутрішнім середовищем фірми. Разом з тим, автор заперечує сам собі, додаючи «індивідуальну компетентність», яка ілюструє людський капітал, водночас, її він розуміє як «здатність людей діяти в різних ситуаціях» при компонуванні структури капіталу. Тобто, очевидно розуміння ним сутності інтелектуального капіталу виходить за рамки нематеріальних активів [8].

Ще одна інтерпретація структури інтелектуального капіталу в якості нематеріальних активів належить А. Брукінгу та Е. Мотту, за якою

його можна структурувати як: активи ринку, що визначають конкурентну позицію фірми – бренд, збутова політика і канали дистрибуції, афіліації, репутація тощо; активи інтелектуальної власності – авторські права; торгові марки, патенти тощо; активи інфраструктури – бізнес-модель, корпоративна система, менеджмент тощо; людські активи – знання і вміння штату компанії, що використовуються на її користь [9].

Серед вчених, що досліджують інтелектуальний капітал, в основному поділяється думка, що він являє собою комплекс нематеріальних ресурсів – людський, реляційний та структурний капітал [10]-[12], а основний масив досліджень відбувається в площині його використання корпораціями і підприємствами. Переважна більшість досліджень на макrorівні не мала на меті управління інтелектуальним капіталом, а радше, стосувалася його оцінки з різних позицій та, зазвичай, для демонстрації досягнень в області «економіки знань». До прикладу, дослідження Міністерства промисловості, торгівлі і зайнятості Ізраїлю «Інтелектуальний капітал держави Ізраїль: 60 років досягнень» [13], описує елементи інтелектуального капіталу через сукупність індикаторів, залишаючи простір для подальшого аналізу.

Більш пізні вчення починають досліджувати інтелектуальний капітал з позиції економіки в цілому – як фактор інноваційного розвитку. Так, на думку Дж. Шиуми та А. Лерро, інтелектуальний капітал – це знання «неявні і кодифіковані», і лежать в основі інноваційного розвитку, виступаючи його основою [14].

Схоже трактування лежить в основі моделі міжнародної дослідницької групи з оцінки і управління інтелектуальним капіталом «Arbeitskreis Wissensbilanz»: інтелектуальний капітал є ресурсом, що впливає на регіональні/національні бізнес-процеси [15]. Вихідним пунктом аналізу інтелектуального капіталу за даної моделі є визначення цілей розвитку економіки. Далі, визначаються найбільш значимі елементи інтелектуального капіталу і здійснюється їх декомпозиція на більш елементарні частини. Таким чином, встановлюються управлінські взаємозв'язки між цілями системи та елементами інтелектуального капіталу. Далі відбувається оцінка стану елементів і відповідне коригування стратегії розвитку системи. Загалом, така модель є достатньо перспективною для застосування у подальших дослідженнях в теорії управління інтелектуальним капіталом економіки в цілому.

Для розуміння економічної сутності інтелектуального капіталу, належить дослідити його місце в системі продуктивних сил суспільства. Ще за часів фізіократів, вченими виділено два основних фактори виробництва – землю і робочу силу. В процесі еволюції економічних вчень і

предмета економічної теорії, еволюціонує, власне, і концепція продуктивних сил: так, Ж. Б. Сей виділяє вже капітал, землю і робочу силу, Дж. Б. Кларк додає підприємницькі здібності до «Сеевої трійки», а Ф. Махлуп, вживаючи вперше термін «економіка знань», надає знанням значення головного і вирішального фактору суспільного виробництва і економічного зростання [16]; А. Маршал визначає знання як «найпотужніший двигун виробництва» [17].

До того ж, наука і знання займають окреме місце в структурі виробництва: як форма розвитку індивіда і його соціальної свідомості, – належать до нематеріальної сфери, а в якості продуктивної сили (прикладних знань) – до матеріальної. В процесі праці, людина перетворює навколишню природу у своїх інтересах, одночасно перетворюючи і власну, внутрішню природу, накопичуючи знання і навички, що генерує суспільний, економічний і науково-технічний розвиток. Разом з тим, революційним елементом продуктивних сил залишається уречевлений фактор суспільного виробництва – засоби виробництва, що швидко змінюються і еволюціонують з розвитком людини. Саме еволюція засобів виробництва і являє собою інновації, що стали «уречевленими знаннями». На наш погляд, саме здатність людини, використовуючи особистий фактор виробництва, вірніше його частину, – знання, інтелект і свідомість загалом, генерувати уречевлений – інновації, і є інтелектуальним капіталом.

Формування цілісного уявлення про систему, яка є елементом складнішої системи не можливе з позиції її дослідження лише виокремленням і абстрагуванням в розрізі виявлення одиничного, характерного лише даній системі, оскільки таке вибіркове дослідження провокує редуційність у тлумаченні аналізованої категорії. Тому, необхідним є розгляд інтелектуального капіталу як фактору виробництва в композиції «споріднених» таких факторів в розрізі визначення не лише одиничного, а і особливого і загального систем різних порядків, об'єктивним джерелом всієї сукупності яких є людина, тобто: інтелектуального, людського, соціального і трудового (праця) капіталу. При цьому, знання і праця, відокремлені від носія, тобто, уречевлені у «нелюдських» виробничих факторах вважаємо одиничним, – притаманним саме першому серед усіх перелічених.

Доволі часто, як уже зазначено вище, інтелектуальний капітал асоціюють з нематеріальними активами, разом з тим, ряд дослідників ототожнюють його з людським капіталом, соціальним капіталом, та, навіть, «якісною працею». Так, у [18] наголошено на тлумаченні Г. Беккером – загальноновизнаним засновником «Теорії людського капіталу» даної

категорії як: «сукупності природжених здібностей та отриманих знань, навиків, мотивацій, доцільне використання якої сприяє збільшенню доходу (на рівні індивіду, підприємства або суспільства)», разом з тим, сам лауреат Нобелівської премії з економіки, досліджуючи «наскільки інвестиції в освіту та підготовку особи подібні до інвестицій бізнесу в обладнання», визначав його як «сукупність умінь чи навичок, які вони <працівники> можуть вдосконалити або накопичити шляхом освіти та навчання» [19]. Вітчизняні науковці, переважно схильні додавати «персональні природні якості» до усталеного міжнародного тлумачення людського капіталу як «запасу навичок, якими володіє робоча сила» [18]-[23].

Найперше офіційне вживання терміну «людський капітал» приписують І. Фішеру [22], що обґрунтував його у 1897 у «Чуття капіталу» [24], але концепція людського капіталу сягає принаймні А. Сміта: у своєму четвертому визначенні капіталу він зазначив, що «набуття ... талантів під час ... навчання, освіти ... коштує реальних витрат, що є капіталом у людині. Ці таланти [є] частиною його багатства так само, як і суспільства» [25]. Разом з тим, хоча з тих пір, адаптований рядом дослідників, він потрапив у доволі широкий вжиток, офіційною частиною економічної термінології «людський капітал» став лише наприкінці 1950-х після публікації Дж. Мінсера в журналі «Політична економія» 1958 року «Інвестиції в людський капітал та розподіл доходів громадян» [26]. Проблематика дослідження терміну впливала із проблематики його вживання, опосередкованої неоднозначністю даного лексичного конструкту: за словами Т. Шульца, «багато хто думав, що вільних людей не можна прирівнювати до власності та товарних активів ... Для них це означало рабство» [23].

Вважаємо, що тлумачення даної категорії як: «запасу продуктивних навичок, талантів, здоров'я та досвіду робочої сили, як фізичний капітал – запас рослин, обладнання, машин та інструментів» [22] опосередковує людський капітал з позиції його приналежності робочій силі. Таким чином, постає питання, у що він перетворюється, або чим субститується в умовах активно проліферуючої автоматизації і роботизації, притаманних завершальній стадії науково-технологічної трансформації економіки.

Дещо схожим за змістом на останнє трактування категорії «людський капітал» є тлумачення «якості

праці» або, вірніше «якості робочої сили» у [27] як сукупності «людських характеристик, що проявляються в процесі праці й включають в себе кваліфікацію (... його загальної і спеціальної професійної освіти, необхідних знань, умінь, професійних навичок та виробничого досвіду) та особисті якості працівника: стан здоров'я, розумові (інтелектуальні) здібності, здатність адаптуватися, гнучкість, мобільність». Концепт якості праці потрапив у поле досліджень економістів завдяки К. Марксу, який досліджуючи природу інтенсивності і продуктивності праці, обґрунтував, що «... праця, яка не досягла середньої інтенсивності й ефективності, вимагає більше робочого часу, ніж суспільно необхідно в країні на виробництво даного товару, і тому не є працею нормальної якості» [28]. Разом з тим, категорія «якість праці» має двосторонню направленість: з точки зору працівника визначається його кваліфікацією, з точки зору роботодавця – організацією праці [29].

Категорія «соціальний капітал» є втіленням суспільної свідомості і використовується в значенні «мереж взаємовідносин між людьми, які живуть і працюють у певному суспільстві, що дозволяє цьому суспільству ефективно функціонувати» [30] є результатом розвитку концепцій суспільного управління на зламі XVIII-XIX ст., в основу яких покладені праці Платона, Аристотеля, Т. Аквінського, ідеї Просвітництва і закладення, зокрема Е. Дюркгаймом [31] і М. Веббером [32], основ соціології як науки. Активне поширення терміну сьогодні пов'язують з працею П. Бурдьє «Контури теорії практики», у якій 1972 року вчений обґрунтував: «Соціальний капітал дозволяє людині здійснювати владу над групою або особою, яка мобілізує ресурси» [33]. Вчений розглядав соціальний капітал як власність особистості, а не колективу, що походить переважно від соціального становища та статусу людини.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо необхідним структурувати «людські» продуктивні фактори, виходячи із одиничного, особливого і загального цих систем (рис. 1), що дозволить наочне уявлення про інтелектуальний капітал і його структуру.

Мультихарактерна природа знань та системна неоднорідність вирізняє їх з-поміж «традиційних» економічних факторів. Так, частина знань не може бути відокремленою від їх носія, або не піддається копіюванню, інші, навпаки, – активно і вільно тиражуються [34].

Рис. 1. Система продуктивних факторів, об'єктивним джерелом яких є людина (побудовано автором)

Таким чином, використовуючи концепцію інтелектуального капіталу, в розрізі його структури, видається можливим конкретизувати його економічний зміст з позиції конкретизації знань, як його частини (рис. 2.), а саме:

- особистий капітал – прояви індивідуальної свідомості і потенціал генерації нових знань людиною. Належить людині від народження, не піддається копіюванню, тиражуванню, вимірює якість використання людського потенціалу через креативність та інновативність. Маючи здатність до розширення суспільної свідомості характеризується стохастичністю рекурсії і проблематикою формалізації та оцінки;
- людський капітал – знання, невідокремлювані від людини-носія (вміння, навички, досвід, ноу-хау тощо). Формується і розвивається в процесі життєдіяльності людини і опосередковується її умовами, а також, суспільною свідомістю;
- структурний капітал – знання, що забезпечують умови функціонування людського капіталу (культура, звичаї, бази даних, процеси, патенти, авторські права, торгові марки, інформаційні системи, організаційна структура, корпоративна культура тощо). Через багатогранність структурного капіталу, виділяють також його елементи: організаційний, процесний та інноваційний капітал;
- споживчий капітал – виникає в процесі економічних відносин (ринкові відносини, відносини власності, кооперація, репутація серед клієнтів, імідж тощо);
- уречевлений капітал – відокремлені від людини знання у формі інновацій: засобів виробництва; технологій; корисних моделей; творів тощо.

Рис. 2. Структура інтелектуального капіталу

(побудовано автором).

На сьогодні, управління інтелектуальним капіталом зосереджене, переважно, на мікрорівні – існує множина теорій і концепцій, стратегій управління, застосовуваних організаціями різного роду. Проте, структуризація знань в розрізі інтелектуального капіталу дає підставу припустити, що ефективність управління ними окремим суб'єктом, залежить від ефективності управління загальним інтелектуальним капіталом країни. Інтелектуальні ресурси країни є результатом взаємодії всієї сукупності суб'єктів, тому, теорія управління інтелектуальним капіталом має спиратись, передусім, на створення сприятливих умов для генерації знань, обміну знаннями та перетворення знань на прикладні інновації.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Сучасний стан розвитку світової економіки впевнено доводить необхідність продукування інновацій, інноваційного характеру цього розвитку. Економіка будь-якого рівня – результат синергії членів суспільства, рівня розвитку їх продуктивних сил, що залежить, в свою чергу, від ефективності управління знаннями. Здатність людини до продукування реальних уречевлених у засобах

виробництва знань, є інтелектуальним капіталом, власне, людини, організації, економіки в цілому. Людський фактор відіграє, останнім часом, все більшої ролі розвитку економіки, що пояснюється активною інформатизацією, соціалізацією «без кордонів». Таким чином, є підстава вести мову про інтелектуальний капітал як джерело інноваційного розвитку.

З іншого боку, знання стають інтелектуальним капіталом, лише за умови їх матеріалізації, появи властивостей революційного впливу на навколишнє середовище. Отже, з'являється безпосередня проблема в управлінні не тільки знаннями, особистими, а і знаннями уречевленими. Інтелектуальний капітал є домінантою вартості товарів сучасного наукоємного типу виробництва, джерелом додаткової вартості інноваційної продукції, а також, більшої частини товарів і послуг, реалізація яких відбувається з його використанням. Таким чином, перспективою подальших досліджень є обґрунтування концепції інтелектуальної економіки як господарюючої системи, джерелом валового продукту якої є інтелектуальний капітал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Орловська, Ю., & Дригола, К. (2018). Світова інтелектуальна економіка: особливості визначення та оцінки в контексті сталого розвитку.
- Buckley, P. (2014) Adam Smith's theory of knowledge and international business theory and practice. *J Int Bus Stud* 45, 102–109 <https://doi.org/10.1057/jibs.2013.44>
- Hobbes, T., & Missner, M. (2016). *Thomas Hobbes: Leviathan (Longman Library of Primary Sources in Philosophy)*. Routledge.
- Зайченко, Л. М. (2012). Ідейні передумови формування технократизму як форми суспільної свідомості. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, (9), 111–116.
- Маркс, К., & Энгельс, Ф. (1968). Критика политической экономии. *Маркс К., Энгельс Ф. Соч.*, 46(ч I), С. 256–301.
- Edvinsson, L. (1997). Developing intellectual capital at Skandia. *Long range planning*, 30(3), 366–373.
- Stewart, T. A. (2010). *Intellectual Capital: The new wealth of organization*. Currency.
- Sveiby, K. E. (1997). *The new organizational wealth: Managing & measuring knowledge-based assets*. Berrett-Koehler Publishers.
- Brooking, A., & Motta, E. A. (1996). Taxonomy of Intellectual Capital and Methodology for Auditing: 17th Annual National Business.
- Petty, R., & Guthrie, J. (2000). Intellectual capital literature review. *Journal of intellectual capital*.
- Kianto, A., Sáenz, J., & Aramburu, N. (2017). Knowledge-based human resource management practices, intellectual capital and innovation. *Journal of Business Research*, 81, 11–20.
- Matricano, D., Candelo, E., Sorrentino, M., & Capiello, G. (2020). Investigating the link between intellectual capital and open innovation processes: a longitudinal case study. *Journal of Intellectual Capital*.
- The intellectual capital of state of Israel. <https://innovationisrael.org.il/sites/default/files/The%20Intellectual%20Capital%20of%20the%20State%20of%20Israel.pdf>
- Schiuma, G., & Lerro, A. (2010). Knowledge-based dynamics of regional development: the intellectual capital innovation capacity model. *International journal of Knowledge-based Development*, 1(1-2), 39–52.
- Bornemann, M. (2017). Wissensbilanz made in Germany: Twelve years of experience confirm a powerful instrument. In *The Routledge Companion to Intellectual Capital* (pp. 302–315). Routledge. http://www.akwissensbilanz.org/Infomaterial/WB-Leitfaden_2.0.pdf
- Федулова, Л. І. (2009). Економіка знань: підручник. К.: НАН України.
- Marshall, A. (1890). *Principles of Economics*. Eighth edition. London: Macmillan and Co., Ltd. 115.
- Компанієць В.В. *Людський капітал: визначення, особливості, відтворення*.
- Becker, G. S. (1962). Investment in human capital: A theoretical analysis. *Journal of political economy*, 70(5, Part 2), 9–49.
- Яковенко, Р. В. (2013). Людський капітал та людський потенціал.

www.econa.org.ua

21. Гальків, Л. І. (2008). Людський капітал: базисні поняття та концептуальні положення. *Науковий вісник НЛТУ України*, 18(9).
22. Goldin, C. D. (2016). Human capital. Harvard University and National Bureau of Economic Research
23. Schultz, Theodore W. (1961) "Investment in Human Capital," *American Economic Review* 51: 1-17.
24. Fisher, Irving (1897) "Senses of 'Capital'," *The Economic Journal* 7: 199-213
25. Smith, Adam. (1776) *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, Book 2.
26. Mincer, Jacob (1958) "Investment in Human Capital and Personal Income Distribution," *Journal of Political Economy* 66: 281-302.
27. Богиня, Д. П., & Грішнова, О. А. (2000). *Основи економіки праці. К.: Знання-прес*, 478.
28. Лизанець, А. Г. (2013). Теоретичні основи і прикладні аспекти управління якістю праці на підприємстві. *Актуальні проблеми економіки*, (12), 160-167.
29. Решміділова С. Л. (2005) Встановлення сутності якості праці як соціально-економічної категорії. *Формування ринкової економіки: Спец. вип. до 100-річчя КНЕУ та 40-річчя кафедри управління персоналом*. (2) *Управління персоналом в організаціях*. с. 248–254.
30. "Social Capital | Definition of Social Capital by Oxford Dictionary on Lexico.com also meaning of Social Capital". *Lexico Dictionaries | English*.
31. Durkheim, E. (1893) "De la Division du Travail". *Les Classiques de Science Sociale*.
32. Weber, M. (1946) "The Protestant Sects and the Spirit of Capitalism". In Hans H. Gert and Mills C. Wright (eds) *From*
33. Bourdieu, P. (2007). *Outline of a Theory of Practice* (pp. 189-198). Duke University Press.
34. Єрешко, Ю. О. (2017). Інтелектуальний капітал – домінанта науково-технічного розвитку. *Ефективна економіка*, (1).

REFERENCES

1. Orlovska, Yu., & Dryhola, K. (2018). Svitova intelektualna ekonomika: osoblyvosti vyznachennia ta otsinky v konteksti staloho rozvytku.
2. Buckley, P. (2014) Adam Smith's theory of knowledge and international business theory and practice. *J Int Bus Stud* 45, 102–109 <https://doi.org/10.1057/jibs.2013.44>
3. Hobbes, T., & Missner, M. (2016). *Thomas Hobbes: Leviathan (Longman Library of Primary Sources in Philosophy)*. Routledge.
4. Zajchenko, L. M. (2012). Idejni peredumovy formuvannia tehnokratyzmu jak formy suspilnoi svidomosti. *Naukovyj chasopys NPU imeni MP Drahomanova. Seria 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnyh dystsyplin*, (9), 111-116.
5. Marks, K., & Engels, F. (1968). *Kritika politicheskoy ekonomii. Marks K., Engels F. Soch*, 46 (I), 256-301.
6. Edvinsson, L. (1997). Developing intellectual capital at Skandia. *Long range planning*, 30(3), 366-373.
7. Stewart, T. A. (2010). *Intellectual Capital: The new wealth of organization*. Currency.
8. Sveiby, K. E. (1997). *The new organizational wealth: Managing & measuring knowledge-based assets*. Berrett-Koehler Publishers.
9. Brooking, A., & Motta, E. A. (1996). Taxonomy of Intellectual Capital and Methodology for Auditing: 17th Annual National Business.
10. Petty, R., & Guthrie, J. (2000). Intellectual capital literature review. *Journal of intellectual capital*.
11. Kianto, A., Sáenz, J., & Aramburu, N. (2017). Knowledge-based human resource management practices, intellectual capital and innovation. *Journal of Business Research*, 81, 11-20.
12. Matricano, D., Candelo, E., Sorrentino, M., & Capiello, G. (2020). Investigating the link between intellectual capital and open innovation processes: a longitudinal case study. *Journal of Intellectual Capital*.
13. The intellectual capital of state of Israel. <https://innovationisrael.org.il/sites/default/files/The%20Intellectual%20Capital%20of%20the%20State%20of%20Israel.pdf>
14. Schiuma, G., & Lerro, A. (2010). Knowledge-based dynamics of regional development: the intellectual capital innovation capacity model. *International journal of Knowledge-based Development*, 1(1-2), 39-52.
15. Bornemann, M. (2017). Wissensbilanz made in Germany: Twelve years of experience confirm a powerful instrument. In *The Routledge Companion to Intellectual Capital* (pp. 302-315). Routledge. http://www.akwissensbilanz.org/Infoservice/Infomaterial/WB-Leitfaden_2.0.pdf.
16. Fedulova, L. I. (2009). *Ekonomika znan: pidruchnyk. K.: NAN Ukrainy*.
17. Marshall, A. (1890). *Principles of Economics*. Eighth edition. London: Macmillan and Co., Ltd. 115.
18. Kompaniets V.V. *Liudskij kapital: vyznachennia, osoblyvosti, vidtvorenna*.
19. Becker, G. S. (1962). Investment in human capital: A theoretical analysis. *Journal of political economy*, 70(5, Part 2), 9-49.
20. Iakovenko, R. V. (2013). *Liudskij kapital ta liudskij potentials*.
21. Гальків, Л. І. (2008). *Liudskij kapital: bazysni poniattia ta kontseptualni polozhennia. Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, 18(9).
22. Goldin, C. D. (2016). Human capital. Harvard University and National Bureau of Economic Research
23. Schultz, Theodore W. (1961) "Investment in Human Capital," *American Economic Review* 51: 1-17.
24. Fisher, Irving (1897) "Senses of 'Capital'," *The Economic Journal* 7: 199-213
25. Smith, Adam. (1776) *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, Book 2.
26. Mincer, Jacob (1958) "Investment in Human Capital and Personal Income Distribution," *Journal of Political Economy* 66: 281-302.
27. Bohynia, D. P., & Hrishova, O. A. (2000). *Osnovy ekonomiky pratsi. K.: Znannia-pres*, 478.

www.econa.org.ua

28. Lyzanets, A. G. (2013). Teoretychni osnovy i prykladni aspekty upravlinnia yakisti pratsi na pidpryjemstvi. *Aktualni problemy ekonomiky*, (12), 160-167.
29. Reshmidilova S.L. (2005) Vstanovlennia sutnosti yakosti pratsi jak sotsialno-ekonomichnoi kategorii. *Formuvannia rynkovoï ekonomiky: Spets. vyp. do 100-richchia KNEU ta 40-richchia kafedry upravlinnia personalom*. (2) Upravlinnia personalom v organizatsiach. c. 248–254.
30. "Social Capital | Definition of Social Capital by Oxford Dictionary on Lexico.com also meaning of Social Capital". Lexico Dictionaries | English.
31. Durkheim, E. (1893) "De la Division du Travail". Les Classiques de Science Sociale.
32. Weber, M. (1946) "The Protestant Sects and the Spirit of Capitalism". In Hans H. Gert and Mills C. Wright (eds) *From*
33. Bourdieu, P. (2007). *Outline of a Theory of Practice* (pp. 189-198). Duke University Press.
34. Yereshko, Yu. O. (2017). Intelktualnyj kapital–dominanta naukovo-tehnichnoho rozvytku. *Efektivna ekonomika*, (1).